

מקונספציה לקונספציה

בציבור בכלל ובצה"ל בפרט הולכת ומתקבעת קונספציה חדשה: השריון מיותר, ולא יהיה בו צורך במלחמות הבאות. ההתפכחות מהקונספציה הזאת עלולה להיות כואבת לא פחות מאשר ההתפכחות מהקונספציה שקדמה למלחמת יום הכיפורים

במה

סא"ל (מיל') ד"ר עפר דרורי

הקונספציה הישנה והחדשה

שנים חלפו מאז מלחמת יום הכיפורים – מלחמה שחוללה שבר וזעזוע בחברה הישראלית הן בגלל הקונספציות שקרסו והן בגלל הנופלים הרבים במערכה. על האופן שבו נוהלה המלחמה, על סיבותיה ועל תוצאותיה קיימות גרסאות שונות ומחלוקות, שעל חלקן אפשר היה לקרוא במאמרים הרבים ששטפו את המדינה לפני כשלוש שנים, עת צוין יום השנה השלושים לפרוץ המלחמה. בנושא אחד הנוגע למלחמה לא הייתה מחלוקת: הנזק העצום שנגרם למדינה בכלל ולצה"ל בפרט כתוצאה מהקונספציה שבה הייתה שבויה הנהגת המדינה והנהגת הצבא ערב המלחמה.

אין ויכוח שהתקבלו דיווחים מהמוצבים לאורך גדת התעלה על היערכות בצד המצרי שלווה ימים לפני פרוץ המלחמה. אין ויכוח שגורמי המודיעין איתרו כוחות אויב שנעו לעבר התעלה ונערכו שם, וכן אין ויכוח שנרשמה פעילות חריגה לאורך כל הגזרה כמה ימים לפני פרוץ המלחמה. הבעיה המרכזית הייתה שכל אותם הסימנים המעידים לא תורגמו

להתרעה. להוציא את סגן סימן-טוב הזכור לטוב לא היה איש במודיעין שהתריע כי מדובר בסימנים המעידים על כך שצבא מצרים עומד לתקוף. הייתי באותה התקופה חייל צעיר, ואני זוכר היטב שהמפקדים הבכירים ציינו בפנינו כי מה שאנחנו רואים ושומעים אינו אלא הכנות של המצרים לקראת תרגיל גדול. יוצא דופן

**כשהצבא מגדיר את
האיומים ומדרג אותם
לפי מידת חומרתם, הוא
מכתיב למעשה את האופן
שבו ייבנה הכוח ואת סדר
העדיפויות בהצטיידות**

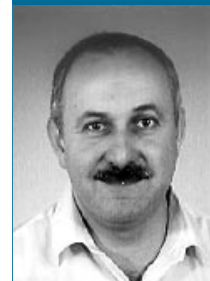
בהתנהגותו היה המג"ד מוני ניצני: הוא אסף את חיילי הגדוד שלו (גדוד השריון 79 של חטיבה 401 אשר ישב ברפידיים) כבר ביום חמישי שלפני המלחמה והודיע בביטחון מוחלט כי "על-פי הסימנים הולכת להיות מלחמה". המג"ד מוני לא רק סיפר לחיילי הגדוד מהרהורי ליבו, אלא עשה מעשה: הוא הורה להוציא מהבסיס ברפידיים את כל הרכ"ם של הגדוד לחניון יום בשטח, תחת רשתות הסוואה לקראת התקפות אוויר שהיו

צפויות עם פרוץ המלחמה. למיטב ידיעתי, גדוד 79 בפיקודו של סא"ל מוני ניצני היה הגדוד היחיד בסיני שראה את בסיסו מופצץ על-ידי מטוסים מצריים כאשר פלוגות הגדוד נמצאות תחת רשתות הסוואה מחוץ למחנה ואינן נפגעות. מוני נפצע קשה במלחמה וקיבל את עיטור המופת לאחריה. העיטור הזה הצטרף לעיטור הגבורה שקיבל במבצע סיני.

בשנים האחרונות, ובמיוחד לאחר שהסתיימה מלחמתה השנייה של ארה"ב בעיראק, אנו עדים להתגבשותה של קונספציה חדשה: בכמה ראיונות שניתנו לתקשורת אמרו אנשי צבא בכירים וגורמי מודיעין כי האיום המרכזי על המדינה הוא כיום הנשק הלא קונוונציונלי להשמדה המונית, שמפתחות הן מדינות העימות והן מדינות הנמצאות במעגל השני והשלישי, והטרור שאנו חווים בשנים האחרונות במסגרת האינתיפאדה השנייה. ראוי לציין שהאינתיפאדה הזאת מוגדרת "לחימה בעצימות נמוכה", אף שמספר חלליה הישראלים גדול הרבה יותר ממספר החללים הישראלים במלחמת ששת הימים, שהייתה מלחמת קיום בעצימות גבוהה.

האיום שנחשב כיום לפחות חמור מכולם הוא לוחמת יבשה בעצימות גבוהה דוגמת מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים.

מרצה באוניברסיטה העברית

"מרכבה" סימן 4 באימונים

באחרונה נשמעו קולות רבים להפסיק את פרויקט ה"מרכבה", דהיינו להפסיק לייצר טנקי "מרכבה" סימן 4

על קונספציה ובניין הכוח

כשהצבא מגדיר את האיומים ומדרג אותם לפי מידת חומרתם, הוא מכתוב למעשה את האופן שבו ייבנה הכוח ואת סדר העדיפויות בהצטיידות. אם הסכנות החמורות ביותר נשקפות לישראל מהנשק הלא קונוונציונלי ומהטרור ולא מפלישה של צבאות ערביים, הרי יש מקום לצמצם את כוחות השריון של צה"ל הן בסדיר והן במילואים. ואכן בשנים האחרונות דיווחו כלי התקשורת על צמצום הסד"כ של צה"ל¹. באחרונה גם נשמעו קולות רבים להפסיק את פרויקט ה"מרכבה", דהיינו להפסיק לייצר טנקי "מרכבה" סימן 4. אף שנפסלה ההצעה לסגור מייד את הפרויקט, הרי פורסם שהוא יופסק לאחר שצה"ל יסיים לקלוט את כל טנקי ה"מרכבה" סימן 4 שיועדו לו מלכתחילה על-פי התוכניות, וכי יבוטל הפרויקט לפיתוחו ולייצורו של ה"מרכבה" סימן 5. עד היום צייד הצבא חלק מחטיבות השריון בטנקי "מרכבה" סימן 2, סימן 3 וסימן 4².

תזכורת קצרה: טנק ה"מרכבה" פותח במקור בגלל סירובן של מדינות – גם ידידותיות דוגמת ארה"ב ובריטניה – למכור לישראל טנקים. טנק ה"מרכבה" "נתפר" במיוחד לצורכי צה"ל, ולא זו בלבד שהוא נחשב למוביל מבין הטנקים המתקדמים בעולם, אלא הוא גם זול, יחסית. למשל, עלותו נמוכה משמעותית מזו של טנק ה"אברמס" האמריקני. יכולותיו הנדירות של טנק ה"מרכבה" בהגנה על הצוות המפעיל אותו נחשפו בינואר השנה כשטנקי "מרכבה" בגזרת החרמון נפגעו ממספר רב של טילי נ"ט שירו אנשי חיזבאללה. טנקים אחרים שהיו סופגים פגיעות דומות לא זו בלבד שהיו מושמדים, אלא גם צוותיהם היו סופגים אבדות כבדות. לעומת זאת הצוותים בטנקי ה"מרכבה" באותה התקרית לא נפגעו, וגם הטנקים שנפגעו שוקמו במהירות, כולל טנק שספג כמה וכמה פגיעות של טילי נ"ט.

כמו כן אסור לשכוח שפיתוח טנק ה"מרכבה" קידם את התעשיות הביטחוניות והאזרחיות של ישראל והעלה אותן מדרגה לא רק בכל הנוגע לפיתוח טנקים אלא גם לפיתוח טכנולוגיות נלוות.

הצבא בטנק אחד תורמת אפוא ליעילות רבה בהכשרה וגם חוסכת משאבים. קשה היום להבין כיצד עלה הרעיון להפסיק את ייצור ה"מרכבה" סימן 4 – צעד שמשמעותו היא שצה"ל יצטרך להישען גם בעתיד על המג"ח המיושן.

האם השריון באמת מיותר?

הקביעה שהאיום הקרקעי על מדינת ישראל הוא בסבירות נמוכה היא קונספציה חדשה, שמקובלת על כל הגורמים העוסקים בנושא הזה, ולאורה הם פועלים. ההנחה שצה"ל כבר לא יידרש לנהל מלחמות גדולות ביבשה מסתמכת בראש ובראשונה על שבירת הצבא העיראקי ועל העדרה לכאורה של חזית מזרחית שתוכל לאיים על מרכז המדינה. אולם אותה ההנחה מתעלמת מכך שגם הכרעת הצבא העיראקי הסתיימה כאשר שני טנקים אמריקניים הגיעו לכיכר המרכזית בבגדאד. עצם העובדה שהאבדות של צבא עיראק נגרמו בעיקר מתקיפות אוויריות ומתקיפות של טילים אין בה כדי להעיד שהתנועה היבשתית עד לבגדאד הייתה מיותרת. ללא הכיבוש הקרקעי – גם אם חלקו הגדול נעשה תוך כדי נסיעה מהירה וללא ירי – לא היה ניתן להשיג את ההכרעה.

מאז קיומו של השריון בצה"ל הוא תמיד נשען – בגלל אילוצים שונים – על כמה סוגים במקביל של טנקי מערכה. לנגד עינינו נוצרה אפוא הזדמנות פז, שלא הייתה מאז קום המדינה, המאפשרת לצייד את כל הצבא הסדיר בטנק מערכה מסוג אחד – ה"מרכבה". אף שיש הבדלים בין הסוגים השונים של טנקי ה"מרכבה", הרי השוני ביניהם הוא קטן עשרות מונים

**כמו כן אסור לשכוח
שפיתוח טנק ה"מרכבה"
קידם את התעשיות
הביטחוניות והאזרחיות
של ישראל והעלה אותן
מדרגה לא רק בכל הנוגע
לפיתוח טנקים אלא גם
לפיתוח טכנולוגיות נלוות**

מהשוני שבין טנק ה"מרכבה" לטנק המג"ח שמשרת לציוד. אם לא ייסגר פרויקט ה"מרכבה" סימן 4, יוכל חיל השריון – לראשונה בתולדותיו – לבנות מסלול הכשרה אחד לכלל מתגייסיו וכן ללמד תורת לחימה אחת. הצטיידות

טנקי M1 אמריקניים בסעודיה ערב הפלישה לעיראק (1991)

הכוחות העיראקיים נכנעו רק לאחר שכוחות השריון האמריקניים חדרו לעומק שטחם

בכאוס של עיראק ושל השטחים הפלסטיניים. האם לא רצוי שנהיה מוכנים למקרה שהממשלים בשתי המדינות האלה יוחלפו בכוח הזרוע או יתחלפו במהפך דמוקרטי? מהפך כזה כבר קרה לנגד עינינו בשטחים הפלסטיניים. הפרטנר שעיימו ניהלנו משא־ומתן, ושאינו חתמנו על סדרה של הסכמים נמוג ביום אחד, ואת מקומו תפס שלטון אסלאמי עוין. האם מהפך שלטוני כזה אצל שכנותינו לא עלול להחזיר את האופציה של ניסיון פלישה באמצעות כוחות יבשה – אופציה שכולם אצלנו מיהרו לקבוע שהיא כבר לא רלוונטית? לפיכך גם במצב של צמצום חריף בתקציב הביטחון אסור, לדעתי, לפגוע בכוחות הסדירים של הצבא, שהם לא רק התשתית לצבא המילואים, אלא גם משמשים כוח בלימה מיידי במקרה שתיכפה עלינו מלחמה נוספת.

שלטון מפקדי החי"ר

קונספציה נולדת ברוב המקרים מאמונה ומדפוס חשיבה דומים אצל האנשים. קונספציה יכולה לנבוע מטעות מערכתית בהבנת העובדות ויכולה לנבוע מהעדר פלורליזם של דעות בקרב הציבור השותף לקבלת ההחלטות. לצערי עד לאחרונה ביסס הצבא באופן שיטתי את צמרתו על יוצאי היחידות המיוחדות (ובאחרונה גם במידה מסוימת על יוצאי חטיבות החי"ר). אין חולק על איכות אנשיהן של היחידות האלה, אך גם אין חולק על כך שלכולם אורח חשיבה דומה למדי בשל המסלול הזה שהם עברו. בצמרת הצבא חייב להיות ייצוג לכל החילות כדי למנוע קיבעון מחשבתי וקונספציות שגויות, דוגמת זו הגורסת שעבר זמנו של השריון. לשמחתי, ישנה באחרונה נסיגה מהגישה של "חבר מביא חבר" במטכ"ל. הרמטכ"ל הוא יוצא חיל האוויר, אלוף פיקוד הדרום הוא יוצא חיל הים, ואלוף פיקוד הצפון הוא יוצא השריון. יש אפוא מקום לתקווה. ידועה האמירה שגנרלים נוטים להתכונן למלחמה שהייתה ולא למלחמה שתהיה. על הצבא אכן להתכונן למלחמה הבאה ולא לזו שהייתה, אך לעיתים נדמה שחלק ממקבלי ההחלטות בצבא הלכו עם רוח הדברים האלה בצורה סוחפת מדי, עד כדי הקביעה כי "חובה על הצבא

הצפון ההתרעה היא של שעות בודדות ולעיתים אף פחות מזה. הנשק המתוחכם והמדויק שנצבר במהלך השנים יכול אומנם להשיג עצירה נקודתית ואיכותית של כוחות סוריים פורצים, אבל אם תיפתח מלחמה כוללת בחזית הזאת, תזדקק מדינת ישראל נואשות לשריונאים שלה כדי לנהל את הלחימה שתיכפה עלינו. אסור לשכוח שעלותו של נשק

הכוח המשוריין מאפשר להביא עוצמת אש גדולה ומדויקת תוך מתן הגנה רבה על חיילינו

מדויק לסוגיו היא גבוהה, ויכולתו של הצבא להצטייד בנשק הזה היא מוגבלת. כאשר מתפתחת לחימה בחזית רחבה, ואי־אפשר לאתר מאמץ עיקרי (בדיוק כפי שקרה במלחמת יום הכיפורים הן בחזית הסורית והן בחזית המצרית), אין ביכולתו של הנשק הזה לעצור כוחות רבים, ואז נדרשות הרבה מערכות נשק קונוונציונליות. לכן בצמצום הצבא הסדיר המשוריין יש משום סיכון גדול. יתר על כן, אין לנו שום ערבויות שהמציאות המדינית הנוכחית תתמיד גם בעשורים הבאים. הכוחות האיסלאמיים במצרים הולכים ומתחזקים, וירדן סובלת באחרונה ממעשי חתרנות שמקורם

גם מלחמת המפרץ הראשונה (1991) הוכרעה בסופו של דבר באמצעות תנועה של כוחות משוריינים. הכוחות העיראקיים אומנם נשחקו במהלך המערכה האווירית הממושכת, אולם נכנעו רק לאחר שכוחות השריון האמריקניים חדרו לעומק שטחם. גם בזירה שלנו – בעימות עם הפלסטינים – יש לכוחות השריון תפקיד חשוב. שוגה מי שחושב שבסוג כזה של עימות ניתן להסתדר ללא כוחות משוריינים. הכוח המשוריין מאפשר להביא עוצמת אש גדולה ומדויקת תוך מתן הגנה רבה על חיילינו. במהלך הלחימה בשטחים ראינו בתקשורת דיווחים רבים על פעולות שאליהן יצאו בתחילה רק כוחות חי"ר (כולל כוחות מיוחדים) – למשל לתפיסת מבוקשים – אך כאשר הפעולות האלה הסתבכו, נקראו לא פעם כוחות משוריינים כדי לחלץ את כוחות החי"ר החשופים או לשתק את מקורות האש של המחבלים. כוחות השריון ביצעו את המשימות האלה, אף שסמטאות הקסבה אינן גזרת הפעולה המועדפת על כוחות שריון.

האם באמת תם עידן המלחמות הגדולות ביבשה?

בעוד שבחזית הדרום יש למדינת ישראל מרחב התרעה של כמה עשרות שעות בגלל גודלו של מדבר סיני, הרי בחזית

משוריין ישראלי פגוע במלחמת העצמאות

קביעה לא מבוססת כי מלחמה עתידית תהיה בהכרח שונה בתכלית מהמלחמות שהיו בעבר מסוכנת לא פחות מהקביעה שהמלחמה הבאה תהיה בדיוק באותה המתכונת כמו המלחמה הקודמת

להתכונן למלחמה הבאה מתוך ידיעה ברורה שהיא תהיה שונה מהמלחמה שהייתה". האמת היא שאיש אינו יודע כיצד תהיה המלחמה הבאה (כמובן בתקווה שלעולם לא תפרוץ), וראוי שיובאו בחשבון מתווים כאלה ואחרים. קביעה לא מבוססת כי מלחמה עתידית תהיה בהכרח שונה בתכלית מהמלחמות שהיו בעבר מסוכנת לא פחות מהקביעה שהמלחמה הבאה תהיה בדיוק באותה המתכונת כמו המלחמה הקודמת. נכון, כלי הנשק הולכים ומשתכללים כל הזמן, אך לדעתי תהיה זאת טעות חמורה לזנוח כעת את מערכות הנשק המסורתיות, דוגמת הטנקים, לפני שהמערכות החדשות הוכיחו את בשלותן. מדינה שחוותה כבר פעם אחת את תוצאותיה של קונספציה אינה יכולה להרשות לעצמה ליפול בשבי קונספציה חדשה.

על אחריותה של התקשורת

יש אחריות מסוימת גם לכלי התקשורת שנוטים ליישר קו עם הדעות הנפוצות. באחרונה התפרסמו כמה מאמרים המיישרים קו עם הדעה המקובלת בנוגע למקומו של השריון בשדה הקרב העתידי, ואף היו עיתונאים שהרחיקו לכת וקבעו ברוב ידענות שלצה"ל כבר כלל לא נחוץ כוח שריון, וכי כל השקעה בו אינה אלא בזבוז של כספי הציבור. ברגע שהתקשורת מיישרת קו עם הדעה המקובלת, היא תורמת לחיזוקה ולקיבועה. תקשורת טובה חייבת לשאול שאלות, להעלות קושיות ולתמוה על אמירות. היא תחטא לשליחותה אם תחזק קו אחד מסוים ותיצור מראית עין של הסכמה ותמימות דעים ללא ביקורת. לאחר מלחמת יום הכיפורים הכתה התקשורת על חטא שחטאה בכך שלפני המלחמה קיבלה את דברי המפקדים בצה"ל כדברי אלוהים חיים בלי להעלות תמיהות ובלי להשמיע פקפוקים. ההתפכחות באה, כמובן, במלחמה. האם רוצה התקשורת להימצא פעם נוספת במצב הזה?

הערה לסיום: על השריונאי באינתיפאדה

נקודה נוספת שיש לבקר קשורה להכשרת הלוחמים בחיל השריון בצבא הסדיר. ידוע

לכול כי עיקר הכשרתו של הלוחם הוא במהלך שירותו בסדיר. במילואים היכולת להעלות את רמתו של החייל היא זניחה, ואם כבר זוכה איש המילואים להתאמן, הרי מטרת האימון היא לשמור על כושרו המבצעי במקרה הטוב ביותר, אבל בוודאי שלא לשפרו.

חיל השריון נרתם – כמו מרבית הצבא – למלחמה בשטחים במסגרת האינתיפאדה. הבעיה המרכזית היא שחיל

המבצעי של החיל הזה. איש לא העלה על דעתו לשלב את חיילי הסטי"לים או את אנשי הצוללות בלחימה בשטחים – בין היתר מתוך ההבנה שאם לא יהיו במרבית שירותם על כלי הלחימה שלהם, תרד מיומנותם המבצעית, ויכולתו של הצבא לעשות בהם שימוש מבצעי תקטן. לעומת זאת לא מהסס הצבא לקחת חיילי שריון לביצוע תעסוקות חי"ר בשטחים – תעסוקה המרחיקה אותם מהטנקים שלהם למשך מרבית השנה.

צריך לזכור כי מתווה הלחימה באינתיפאדה הוא ברובו מתווה חי"ר, ובו באות לידי ביטוי מיומנותיו והכשרתו של לוחם החי"ר. לעומתו לוחם השריון מתאמן ומוכשר למשימות בעלות אופי שונה. ההתייחסות לחיילי השריון צריכה אומנם להביא בחשבון את צורכי הביטחון השוטף ואת שילובם בו, אך גם את הצורך של החיל הזה להתאמן בכלי הלחימה שבאמצעותם הוא פועל.

הערות

1. הארץ, מוסף דה מרקר, 7 בפברואר 2006
2. הארץ, 15 בפברואר 2005

ההתייחסות לחיילי השריון צריכה אומנם להביא בחשבון את צורכי הביטחון השוטף ואת שילובם בו, אך גם את הצורך של החיל הזה להתאמן בכלי הלחימה שבאמצעותם הוא פועל

השריון הוא חיל המבסס את לחימתו על כלי מלחמה – הטנק. בדומה לאנשי הצוללות או לטייסים נדרשות מהשריונאי מוכנות טכנית ומיומנות רבה בתפעול כלי הלחימה. צמצום דרסטי של האימונים בחיל מקצועי כמו חיל השריון מוריד בצורה חדה ומשמעותית את הכושר

